

**EMOTSIONAL INTELLEKT VA O'QUV FAOLIYATINING
UZVIYILIGINI O'RGANISHDA O'QUVCHI VA O'QITUVCHI O'RTASIDAGI
ASSOTSIATIV MUNOSABATLAR TAHLILI**

Toxirova Madina Ravshan qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

"Psixologiya (ijtimoiy psixologiya)" yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: *Ushbu tezisdagi kichik maktab yoshidagi bolalarda emotsional intellekt va o'quv faoliyatining uzviy bog'liqligi, shuningdek o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi assotsiativ munosabatlar tahlil qilinadi. Emotsional intellekt bolalarning motivatsiyasi, diqqatini jamlashi, ijodiy faoliyati va stressni boshqarish qobiliyatiga ta'siri asosda yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *Emotsional intellekt, o'quv faoliyati, assotsiativ munosabatlar, kichik maktab yoshi, o'quv motivatsiya, emotsional qollab-quvvatlash uslublari.*

Аннотация: *В данной тезисе анализируется взаимосвязь между эмоциональным интеллектом и учебной деятельностью у детей младшего школьного возраста, а также исследуются ассоциативные отношения между учителями и учениками. Рассматривается влияние эмоционального интеллекта на мотивацию детей, концентрацию внимания, творческую активность и способность управлять стрессом.*

Ключевые слова: *эмоциональный интеллект, учебная деятельность, ассоциативные отношения, младший школьный возраст, учебная мотивация, методы эмоциональной поддержки.*

Abstract: *This thesis analyzes the interrelation between emotional intelligence and learning activity in primary school children, as well as examines the associative relationships between teachers and pupils. The influence emotional intelligence on children's motivation, attention focusing, creative activity, and stress management is highlighted.*

Keywords: *Emotional intelligence, learning activity, associative relationships, primary school age, learning motivation, emotional support methods.*

Kirish

Ta'limda faqat akademik bilim yetarli emas, balki o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi hissiy va ijtimoiy aloqalar ham o'qish samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi. Emotsional intellekt va assotsiativ munosabatlarning uyg'unligi o'quv jarayonida motivatsiya, diqqat, ijodkorlik va stressni boshqarish kabi omillarni kuchaytiradi. Shu bilan birga, kichik maktab yoshidagi bolalar uchun dars muhiti va o'qituvchining hissiy yondashuvi o'quvchilarning ruhiy barqarorligini, ijtimoiy moslashuvini va kognitiv rivojlanishini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi assotsiativ munosabatlar esa emotsional intellektni shakllantirishning asosiy vositalaridan biridir.

Asosiy qism

Emotsional intellekt - bu o'zimiz va boshqalarning hissiyotlarini tan olish, tushunish va boshqarish qobiliyatidir. U quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: o'zini anglash, o'zini boshqarish, ijtimoiy anglash va munosabatlarni boshqarish. Bu ko'nikmalar shaxsiy va professional muvaffaqiyat uchun zarur bo'lib, hayotning turli sohalariga, jumladan o'quv natijalariga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bolalikdan boshlab bu ko'nikmalarni shakllantirishda maktab, xususan sinf muhitining o'рни beqiyosdir.

O'quv faoliyati esa shaxsning bilish, amaliy va ijodiy jarayonlarda faol ishtirok etishini anglatadi. Emotsional intellekt va o'quv faoliyati o'rtasida uzviylik mavjudligi psixologik va pedagogik tadqiqotlarda isbotlangan: o'quvchining o'z emotsiyalarini boshqarish qobiliyati o'qituvchi bilan samarali muloqot va o'rganish motivatsiyasini oshiradi.

Assotsiativ munosabatlar - bu psixologiyada biror hodisa, tushuncha yoki tajriba boshqa bir hodisani esga tushirishi, unga bog'lanib ketishi yoki ongda o'zaro chaqiruvchi ta'sir ko'rsatishi jarayoniga aytiladi. Ya'ni, bir fikr yoki tasavvur ikkinchisini "uyg'otadi". Assotsiativ munosabatning shakllanishi inson ongining tabiiy xususiyati bo'lib, u tajriba, xotira va idrok jarayonlarining uzviy bog'liqligida namoyon bo'ladi.

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qituvchi bilan assotsiativ bog'liqlik bu - ta'lim jarayonidagi o'zaro hamkorlikda shakllanadigan emotsional, kognitiv va xulqiy aloqalar majmuasidir. Ushbu bog'liqlik o'quvchining muvaffaqiyatli ta'lim olishi va rivojlanishiga yordam beradi. Ayniqsa sinfdagi psixologik iqlimni baholashda samarali bo'lib, o'quvchilarning emotsional idrok jarayonlari, o'quv muhitiga moslashuvi va o'qituvchining pedagogik uslubi bilan bog'liq o'zaro ta'sir mexanizmlarini chuqur o'rganishga yo'l ochadi.

Assotsiativ munosabatlarning turlari.

Emotsional rezonans: O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hissiy "moslashuv"ning boshlang'ich ko'rinishi bo'lib, bolalarda hissiyotlarni tanish va tushunish jarayonlari ko'proq vizual obrazlar (rasm, mimika, qo'g'irchoq) orqali shakllanadi. Bu jarayon bolaning ichki holatini tashqi stimullar bilan bog'lab, o'qituvchining ko'rsatmalarini tezroq qabul qilishiga yordam beradi.

Motivatsion bog'liqlik: Kichik maktab yoshidagi o'quvchilar uchun eng kuchli rag'batlantiruvchi omillardan biridir. Maqtov, kichik mukofotlar, o'yin asosida o'qitish kabi texnikalar miyada dopamin faoliyatini kuchaytirib, o'quv jarayoniga ijobiy emotsional fon yaratadi. Bu jarayon o'quvchining darsga bo'lgan ichki ishtiyoqini oshiradi.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash: O'quvchi-o'qituvchi munosabatlarida eng muhim psixologik omildir. O'qituvchining individual suhbatlari, e'tibor berishi, bolani eshitishi - uning xavfsizlik hissinı mustahkamlaydi. Bu esa xotira, diqqat va o'rganish qobiliyatining tabiiy ravishda faollashuviga olib keladi.

Empatik interaksiya: Emotsional intellektning markaziy elementi hisoblanadi. O'qituvchining bolaning hissiyotlariga mos va sezgir munosabati (masalan, qo'rqayotgan bolaga taskin berish, xursand bolaga qo'shilish) o'quvchida ishonch va samimiylık

tuyg'usini shakllantiradi. Bu munosabat o'quvchining darsdagi faol ishtirokiga kuchli psixologik turtki beradi.

Refleksiya jarayoni: Bu jarajon kognitiv-emotsional nazariyaga asoslanadi. "Bugun o'zingni qanday his qilding?" kabi sodda savollar bolalarda o'z hissiyotlarini anglash, nomlash va boshqarish ko'nikmasini rivojlantiradi. Bu esa o'quv faoliyatida o'z-o'zini nazorat qilish, mas'uliyat va mustaqillikni shakllantiradi.

Assotsiativ bog'liqlikka ta'sir etuvchi omillar

1. O'qituvchining shaxsiy sifati

O'qituvchining xarakteri, muloqot uslubi va emotsional intellekti - o'quvchi bilan o'zaro munosabatlarning sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Samimiy, sabrli, adolatli va empatik o'qituvchi o'quvchida ishonch va hurmat uyg'otadi. Emotsional intellekti yuqori bo'lgan pedagog o'quvchining his-tuyg'ularini to'g'ri angelaydi, o'z hissiyotlarini boshqaradi va konstruktiv muloqot orqali o'quvchining ruhiy farovonligini ta'minlaydi. Aksincha, salbiy xarakter xususiyatlari (qo'pol ohang, bepisandlik, haddan tashqari tanqid) assotsiativ bog'liqlikni zaiflashtirishi mumkin.

2. O'quvchining individual xususiyatlari

Har bir o'quvchi - o'ziga xos temperament, o'quv tajribasi va shaxsiy fazilatlarga ega noyob shaxsdir. Masalan, faol va ijtimoiy temperamentga ega bolalar tezda ijobiy aloqa o'rnatishi mumkin, introvert yoki uyatchan o'quvchilar esa ko'proq vaqt va ehtiyotkor yondashuvni talab qiladi. O'quvchining avvalgi ta'lim tajribasi ham katta ahamiyatga ega: ilgari qo'llab-quvvatlashga ega bo'lgan bola yangi o'qituvchi bilan tezroq ijobiy bog'liqlik o'rnatadi.

3. O'zaro hamkorlik uslubi

O'qituvchining o'zaro hamkorlikdagi yondashuvi assotsiativ bog'liqlik shakllanishining kalitidir:

Demokratik uslub - o'quvchini hurmat qilish, fikrini tinglash va qaror qabul qilish jarayoniga jalb etish orqali ijobiy aloqalarni mustahkamlaydi.

Avtoritar uslub - qat'iy tartib va buyruqbozlik orqali nazoratni kuchaytiradi, lekin o'quvchida qo'rquv yoki ishonchsizlik uyg'otishi mumkin.

Liberal uslub - o'qituvchining haddan tashqari erkinlik berishi, tartib va nazoratning yetishmasligi natijasida bog'liqlikning izchil bo'lishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Pedagogik jihatdan muvaffaqiyatli uslub - demokratik yondashuvni maqsadga muvofiq nazorat bilan uyg'unlashtirishdir.

4. Madaniy va ijtimoiy omillar

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi assotsiativ bog'liqlik maktabning ijtimoiy-madaniy muhiti bilan chambarchas bog'liq. Jamiyatdagi qadriyatlar, oila tarbiyasi, milliy an'analar va mintaqaviy ijtimoiy sharoitlar o'zaro munosabatlarning shakllanishiga ta'sir qiladi. Masalan, kollektivizm qadriyatlari ustuvor bo'lgan muhitda o'qituvchi jamoaviy ruhni kuchaytirishga intiladi, individualizm kuchli bo'lgan sharoitda esa o'quvchining shaxsiy tashabbusini rag'batlantirishga e'tibor qaratiladi. Bundan tashqari, maktabning ichki madaniyati, pedagogik jamoaning qadriyatlari va ota-onalar bilan hamkorlik darajasi ham assotsiativ bog'liqlik sifatini belgilaydi.

Bu mavzu yuzasidan olimlarning fikrlari

Pianta (1999): O'quvchi–o'qituvchi o'rtasida yaqin va qo'llab-quvvatlovchi munosabatlar bolalarda akademik muvaffaqiyatni oshiradi va emotsional moslashuvni yaxshilaydi.¹⁵

Hamre va Pianta (2006): Kichik yoshdagi bolalar o'qituvchidan oladigan emotsional qo'llab-quvvatlash, ayniqsa past o'quv motivatsiyasiga ega o'quvchilar uchun, katta ahamiyatga ega.¹⁶

Brackett et al. (2011): O'qituvchilarning emotsional intellekt darajasi yuqori bo'lsa, ularning sinfdagi ijtimoiy-iqlim sifati yuqoriroq bo'ladi, bu esa o'quvchilarning o'z emotsional intellektini rivojlantiradi.¹⁷

Xulosa

Kichik maktab yoshidagi bolalarda o'quv samaradorligi faqat akademik bilimga emas, balki o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hissiy va ijtimoiy munosabatlarga ham bog'liq. Emotsional intellektning rivojlanishi bolalarga o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish va boshqalar bilan samarali muloqot qilish imkonini beradi. Ijobiy assotsiativ munosabatlar, empatiya va rag'batlantirish bolalarning motivatsiyasi, diqqatini jamlashi va ijodiy faoliyatini oshiradi. Shu bois, pedagogik jarayonda emotsional intellektni rivojlantirish va ijobiy emotsional muhit yaratish bolalarning ruhiy-aqliy va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Bundan tashqari, pedagogik jarayonda emotsional intellektni rivojlantirish sinfda ijobiy muhit yaratish, stressni kamaytirish va bolalarning ijtimoiy kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. T.X. Raximov - "Pedagogik psixologiya" (Toshkent, 2005).
2. Eccles, J. S., Roeser, R. W. (2009). "Schools, academic motivation, and stage - environment fit."
3. Goleman, D. (1995). "Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ." New York: Bantam Books.
4. Salovey, P., Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185–211.
5. Pianta, R. C. (1999). *Enhancing Relationships Between Children and Teachers*. Washington, DC: American Psychological Association.
6. Hamre, B. K., and Pianta, R. C. (2006). *Student–Teacher Relationships*. *Handbook of Educational Psychology*. (2nd ed., pp. 65–81).
7. Brackett, M. A. et al. (2011). *Emotion Regulation and Teacher Outcomes*. *Psychology in the Schools*. 47(4), 406–417.

¹⁵ Pianta, R. C. (1999). *Enhancing Relationships Between Children and Teachers*. Washington, DC: American Psychological Association.

¹⁶ Hamre, B. K., and Pianta, R. C. (2006). *Student–Teacher Relationships*. *Handbook of Educational Psychology*. (2nd ed., pp. 65–81).

¹⁷ Brackett, M. A. et al. (2011). *Emotion Regulation and Teacher Outcomes*. *Psychology in the Schools*. 47(4), 406–417.